

УДК 016:616-089

В.П. Пішак, В.Е. Кардаш, В.І. Білоус, В.В. Білоус

ІВАН АНДРІЙОВИЧ МІКУЛИЧ-РАДЕЦЬКИЙ (1850–1905)

Кафедра соціальної медицини та організації охорони здоров'я,
музей Буковинської державної медичної академії

Резюме. У статті висвітлені уточнені дані про місце народження та життєвий шлях буковинця, видатного вченого-хірурга І.А. Мікулича-Радецького.

Ключові слова: Мікулич, хірург, вчений, Буковина, Україна.

“Наука не має Батьківщини, але у вченого вона є”. Луї Пастер. Життєвий шлях Івана (Йоганна) Мікулича-Радецького – типовий приклад того, як в умовах бездержавності України її мешканці працювали та здобували славу на чужині, примножуючи престиж інших держав і народів. У світовій літературі, в енциклопедіях І. Мікулича-Радецького називають “німецьким”, а інколи “польським” або “чеським” (Ян Мікулич) хірургом, тому що не всім відоме його справжнє походження, або, як кажуть, його “коріння”, його витоки.

Іван Мікулич народився 16 травня 1850 року в місті Чернівці. Його батько Андрес рицар Мікулич фон Радецькі родом із села Кривча на Галичині із сім'ї збіднілого литовсько-польського дворянина був двічі одружений і мав 9 дітей. Усі вони отримали вищу освіту. Але найбільше визнання як у Європі, так і у світі мав його син Йоганн. З 1840 року до кінця своїх днів (помер 1881 року) батько І. Мікулича обіймав посаду камерального (міського) архітектора Чернівців, був членом братства при місцевій греко-католицькій церкві.

І. Мікулич з відзнакою закінчив гімназію в рідних Чернівцях. Надалі хотів стати священиком, але за порадою батька в жовтні 1869 року вступає до медичного факультету Віденського університету, який успішно закінчує в 1875 році. Уже в часи навчання студент із Чернівців привернув увагу знаменитого науковця й хірурга Теодора Більрота, який по закінченні навчання залишає І. Мікулича у своїй клініці асистентом. Т. Більрот посилав молодого й талановитого хірурга для удосконалення знань і набуття практики в кращі клініки Німеччини, Швейцарії, Франції, Англії.

У 1880 році І. Мікулич отримує звання приват-доцента, а після публікації низки солідних наукових праць – асоційованого професора. У 1882 році його запрошують на кафедру хірургії Краківського Ягелонського університету. Тут здобуває міжнародне визнання як учений і хірург. У 1885 році І. Мікулич переїздить до Кенігсберга, де впродовж п'яти років працює професором хірургії.

З 1890 року професор Мікулич-Радецький очолює хірургічну кафедру й клініку в Бреслау (нині Вроцлав). Клініка будувалася за особистим проектом і під керівництвом самого Мікулича. Навесні 1897 року вчений відкриває один із кращих у Європі асептичний операційний зал, а до кінця цього ж року було повністю завершено будівництво клініки. У 1901 році І. Мікулич завершує оснащення і вводить у дію спеціалізоване ортопедичне відділення. У 1903 році на конгресі лікарів, який проходив у Бреслау, клініку було визнано найкращою серед хірургічних клінік світу. Слава про видатного хірурга і вченого полинула по всіх континентах, а Бреслау стає осередком хірургічних студій. У Бреслау Мікулича двічі обирають деканом факультету. У березні всесвітньо відомий хірург здійснює тривалу поїздку до Північної Америки, де відвідав понад 20 клінік, виступаючи з доповідями й демонстраціями операцій.

Коли в січні 1903 року захворів митрополит граф Андрій Шептицький, він попросив покликати знаменитого німецького хірурга І. Мікулича, на той час уже фон Мікулича-Радецького (титул барона він отримав як винагороду за всесвітньо відомі досягнення в науковій та лікарській діяльності). Яке було здивування Андрія

Шептицького, коли, припавши на коліна, знаменитий “німець” чистою українською мовою попросив у великого митрополита благословення.

У 1904 році І. Мікулича обирають головою VI Конгресу німецьких хірургів-ортопедів, який був присвячений вивченню механіки сколіозів. Він стає почесним доктором міст Единбурга, Глазго, Філадельфії, почесним членом університетів Кракова, Вільнюса, Рима, Хельсінкі, Кенігсберга, Мінська, Лондона, Нью-Йорка, Відня та інших. *Але особливо пишався І. Мікулич своєю приналежністю до Медичного товариства Буковини (Societas medicorum Bucovinae).*

Помер Іван (Йоганн) фон Мікулич-Радецький у віці 55 років від неоперабельного раку шлунка, який він сам у себе діагностував. Літом 1904 року вчений відчув болі в шлунку, які незабаром перестали його турбувати. Наприкінці цього ж року Мікулич сам намацав у себе в епігастральній ділянці пухлину і попросив свого приятеля професора фон Ейсельсберга зробити йому операцію. Професор фон Ейсельсберг 6 січня 1905 року у власній клініці І. Мікулича зробив йому лапаротомію і, побачивши неоперабельний рак шлунка, зашив рану. Після операції І. Мікулич ще читав лекції, консультував і оперував хворих. Але скоро його здоров'я значно погіршилось і 14 червня 1905 року він помер. Незадовго до смерті І. А. Мікулич написав своєму колезі професорові Ейсельсбергу: “Розстаюся з життям без страху, а з відчуттям задоволення; я працював скільки міг, заслужив велике визнання і був дуже щасливий...”

І. А. Мікулич-Радецький був надзвичайно працюючим і цілеспрямованим лікарем і науковцем. Немає жодного відомого на той час розділу хірургії, в якому він не полишив би щось нове, обезсмертивши своє ім'я відомими в усьому світі розробками та винаходами. Багато його операцій і методів не втратили свого значення й сьогодні. Це пілоропластика й кардіопластика “за Мікуличем”, удосконалена резекція шлунка за методом Більрота-II, резекція сигмоподібної кишки й операція при випадінні прямої кишки, дренажування черевної порожнини “тампоном Мікулича”, остеопластична резекція стопи та інші. Одним із перших І. Мікулич оперував хворих на перфоративну виразку шлунка і дванадцятипалої кишки, успішно зробив пластику сечового міхура виключеною петлею тонкого кишечнику. Він також пересаджував трикутник сечового міхура разом із сечоводами в сигмоподібну або в пряму кишку, першим у Європі застосував простатектомію.

І. Мікулич-Радецький описав симптомокомплекс симетричного ураження слізних та привушних слинних залоз (“синдром Мікулича”), а також дослідив та описав збільшені в 4–6 разів лейкоцити, заповнені бактеріями при риносклеромі (“клітини Мікулича”). В ортопедії вчений розробив операцію при уродженій кривошій (“метод Мікулича”), довівши, що екстирпація м'яза разом із його задньою фасцією запобігає рецидивам. Він уперше використав резекцію трубчастих кісток при злоякісних пухлинах. І. Мікулич розробив і успішно застосовував на практиці методику безкровного лікування уродженого вивиху стегна в дітей, вперше запровадив під час виконання операцій ниткові “рукавички Мікулича”. Багато зі сконструйованих ученим хірургічних інструментів використовуються і в наші дні (наприклад, відомий лікарям “затискач Мікулича”, жом кишковий, розширювач реберний). Він сконструював езофагоскоп, розробив та вперше застосував на практиці методи езофагоскопії й гастроскопії. І в сучасній хірургії застосовується “чорна” мазь Мікулича із 1% нітрату срібла (ляпісу) та 10% перуанського бальзаму на вазеліні для лікування в'яло заживаючих ран. Він розробив методику лікування нориць і натічників при кістково-суглобовому туберкульозі йодоформ-гліцеринними ін'єкціями, замінивши потім йодоформ ізоформом. Одночасно з Т. Кохером І. Мікулич розробив метод хірургічного лікування ендемічного зоба, запропонувавши двобічну резекцію щитоподібної залози. Будучи спочатку гарячим прибічником антисептичного методу Лістера, він помітив недоліки цього методу і вніс свої корективи, надаючи особливого значення асептиці, чим у значній мірі стимулював розвиток черевної хірургії. І. Мікулич-Радецький запропонував метод миття рук хірурга перед операцією (“обробка рук за Мікуличем”), удосконалив методи антисептики й асептики.

Як пам'ять про знаменитого науковця й лікаря залишилися всім добре відомі терміни: “клітина Мікулича”, “тампонада за Мікуличем”, “хвороба Мікулича”, “синдром Мікулича”, “затискачі Мікулича”, “маска Мікулича”, “кут Мікулича”.

Йоганн А. фон Мікулич-Радецький опублікував 146 наукових праць. Найбільшого значення набули: “Атлас захворювань ротової порожнини й гортані” (у співавторстві з Міхельсоном. Берлін, 1892); “Захворювання ротової порожнини” (у співавторстві з В. Кюбель. Відень, 1892); “Ортопедична гімнастика при викрив-

леннях хребта” (у співавторстві з В. Томашевською. Відень, 1904); “Керівництво з практичної хірургії” у 4 томах (у співавторстві з У. Бергманом і П. фон Брунс. Штутгарт, 1899-1901); “Зв’язки граничних розділів медицини і хірургії” у 14 томах (у співавторстві з Науніном. Штутгарт, 1895).

Буковина та Україна можуть пишатися своїм сином І. Мікуличем– Радецьким, знаним і шанованим в усьому світі лікарем-хірургом та науковцем.

Література. 1. *Павлюк О.М.* Буковина. Визначні постаті: 1774 – 1918. (Біографічний довідник).– Чернівці.: Золоті литаври, 2000.– 252 с. 2. *Кобиланський С.Д., Пішак В.П., Дробніс Б.Я.* Історія медицини Буковини. Цифри й факти. Чернівці.: Медакадемія, 1999.– 249 с. 3. *Ківцера О.О.* Іван Микулич-Радецький – “німецький професор” із Буковини // Ж. вуш., нос. і горл. хвороб.– 2002.– № 3-с.– С.12–13. 4. *Лейсах Н.А.* Иоганн Андреевич Микулич, его жизнь и деятельность (к 125-летию со дня рождения) // Хирургия.– 1971.– № 2.– С. 145–146. 5. *Дасаев А.П.* Микулич Иоганн (Mikulicz – Radecki, 1850-1905) // Б М Э.– 3-е изд.–М.: Советская энциклопедия, 1981.– Т.15.– С.232–233. 6. *Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю.* Історія медицини. Нав. посібник.(4-е вид.) – К.: Вища школа, 1991.– 431 с. 7. *Круглова Г.В.* Микулича синдром // БМЭ.– 3-е изд.– М.: Советская энциклопедия, 1981.– Т.15.– С.233. 8. *Выржиковская М.Н.* Хирургический инструментарий // БМЭ, 3-е изд.– М.: Советская энциклопедия, 1985.– Т.26.– С.531–536. 9. *Козловская М.П.* О болезни Микулича // Врач. дело, 1948.– № 9.– С.825. 10. *Руденко А.К.* История операции Владимира – Микулича // Врач. дело, 1972.– № 1.– С.151. 11. *Anschtz W.* Zur Erinnerung an Johannes von Mikulicz.– Berl. klin. Wschr., 1905.– S.1163. 12. *Эрлих Лексер.* Руководство по общей хирургии для врачей и студентов в двух томах.– М.: Медгиз, 1938.– Т.1.– 412 с.

Надійшла до редакції 27.03.2003 року